

Vargha László (1903-1971)

Vargha László 1945-1950 között a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem szerves kémiai professzora. Tudományos felkészültség, kiváló pedagógiai érzéke és igaz emberi tartása miatt egyike a Természettudományi Fakultás legkedveltebb tanárainak.

Vargha László 1903-ban Berhidán született (*Magyarország*), ahol apja ref. lelkipásztor volt. Középiskolai tanulmányait Pápán a hírneves Református Gimnáziumban végezte. Itt keltette fel érdeklődését kitűnő tanára a kémia iránt, bevonván őt az előadási kísérletek előkészítésébe. Az érettségi vizsgáját 1920-ban jeles eredménnyel tette le, majd ugyanebben az évben beiratkozott a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Természettudományi Karára. Már felsőbb éves hallgatóként bekapcsolódik Pacsu Jenő akkori magántanár (*később a Princetoni Egyetem jeles professzora*) szerves kémiai kutatásaiba. Az alaptanulmányok befejezése után Pacsu irányítása mellett készítette el doktori disszertációját és szerezte meg a doktori címet 1926-ban "**summa cum laude**" minősítéssel. Ezután Zemplén Géza, a Budapesti József Nádor Műegyetem professzora gyakornokként alkalmazza, majd egy év múltán hozzáveszíti egy állami ösztöndíjas kiküldetéshez. Ennek birtokában két évig a Berliini Egyetemen H. Ohle professzor mellett szénhidrátkémiai kutatásokkal foglalkozott. A cukorkémia iránti érdeklődése tartósan bizonyult, az ott elért sikerek is hozzájárultak ahhoz, hogy megszeresse a szerves kémiának ezt a vonzó területét. Bár a külső kényszerítő körülmények miatt időnként el kellett szakadnia e kutatási területtől, amikor csak tehette vissza-visszatért e kedves kutatási témájához.

Ezt követően ugyancsak két évet tölt Schönberg professzor meghívására magánasszisztensként a Berlin-Charlottenburgi Műegyetem Szerves Kémiai Intézetében, ahol a szénhidrátok kutatását megszakítva, szerves kénvegyületek vizsgálatával foglalkozott. Ebbe az új témakörbe is gyorsan beilleszkedett, amit a két év alatt publikált 6 dolgozat is bizonyít.

Négy évi külföldi eredményes munka után, 1931-ben visszatér Magyarországra, ahol az akkori idők fiatal értelmiségieinek a sorsa várt rá: éveken át szerény összegű alkalmi ösztöndíjakból kellett megélnie. Egy évig Szegeden a Ferenc József Tudományegyetem Orvos Vegytani Intézetében Szent-Györgyi Albert professzor munkatársaként dolgozott, ahol aktívan bekapcsolódott a C-vitamin szerkezetkutatásába. Ekkor izolált Szent-Györgyi paprikából feltűnően könnyen és nagy mennyiségben ún. "**hexuronsavat**", melyet korábban hosszadalmas úton mellékvesekéregből izolált első ízben. E vegyületet növényi előfordulása és tulajdonságai miatt a régen keresett C-vitaminnak tartotta és ezt állatkísérletekkel igazolta. Érdekes, hogy a vitaminkutatásban nagy szaktekintélynek örvendő kutatók egy része kételkedett Szent-Györgyi professzor megállapításának helyességében, mivel állatkísérletben a kuratív tesztben a napi hexuronsav-mennyiség 2-3 nagyságrenddel nagyobb volt, mint más izolált vitaminok esetében. Így az a vélemény alakult ki, hogy a hexuronsav legfeljebb kísérő anyagként — (szennyezésként) — tartalmazhat C-vitamint.

Ekkor Vargha prof. a hexuronsavból egy izopropiliden - származékot állított elő, ezt ismételtelen átkristályosította, majd újra előállította belőle a hexuronsavat. Ez az állatkísérletek szerint kvantitatív értelemben is éppen olyan hatékony volt, mint a kiindulásul szolgáló hexuronsav. Ezzel szigorúan igazolást nyert, hogy a hexuronsav azonos a C-vitaminnal, másnéven aszkorbinsavval. Ugyanakkor hatékonyan hozzájárult a C-vitamin szerkezetfelderítéséhez is.

A Szent-Györgyi professzor mellett eltöltött egy év után a Tihanyi Biológiai Kutató Intézetbe, majd innen egy újabb év múlva ismét Szegedre került, ahol Széki Tibor professzor mellett a Szerves és Gyógyszerész Kémia Intézetben folytatta kutatásait két éven át (1933-1935). Itt a cukorkémiában végzett addigi kiemelkedő kutatómunkája alapján 1935-ben egyetemi magántanárárá habilitálták. A következő évben Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetem Elettani Intézetében folytatja munkáját, röviddel utána pedig meghívást kap a

Richter Gedeon Vegyészeti Gyárba, ahol megbízzák a szintetikus szerves kémiai kutatólaboratórium megszervezésével. Itt kerül kapcsolatba első ízben a gyógyszerkémiaiával, felismerve a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának szükségességét, mint a gyógyszeripar fejlődésének nélkülözhetetlen feltételét. Ezzel egy időre megszakadtak szénhidrátkémiai kutatásai, de kiemelkedő eredményeket ért el a gyógyszerkémiai vizsgálatok terén. Említésre méltó többek között a **"Sztilbösztrol"** néven ismert szintetikus ösztrogén hormon szintézise, melyet 1938-ban szabadalmazott.

Pályafutásának egyik jelentős szakasza 1940-ben vette kezdetét, amikor a Szegedről Kolozsvárra visszatelepülő Ferenc József Tudományegyetem professzorává és a Szerves Kémiai Intézet igazgatójává nevezték ki. Nagy szakmai hozzáértéssel és szorgalommal szervezte meg a szerveskémiai oktatást és kutatást, valamint az intézet korszerűsítését. 1945-ben a háború befejezése után a román kormány magyar állampolgárságú professzorként szerződtette az akkor alapított Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemre. A Természettudományi kar abban az épületben nyert elhelyezést, amely ma is otthona — az 1958 óta egyesített — kémiai fakultásnak. Elképzelhetjük milyen nehézségeket kellett leküzdenie akkor az új egyetem tanári testületének és adminisztratív személyzetének, hiszen az Arany János úti épület eredetileg középiskolai célokat szolgált. Vargha László hathatósan közreműködött az új szerves kémiai intézet kialakításában, sőt ezenkívül a Bolyai Tudományegyetem egészének megszervezésében is.

Amikor 1945. év végén beiratkoztam a vegyészeti szakra, már nyomát sem láttam az átalakítási munkálatok okozta felfordulásnak, mivel már minden készen várta a hallgatókat. A Szerves Kémia Intézet küszöbét mint diák mindig áhítattal léptük át, minden ragyogott a tisztaságtól, rendtől. Vargha professzor úr előadásai élmény számba mentek, megcsodáltuk kiválóan rendszerezett, újdonságokkal tele-tűzdelt előadásait, pedáns táblavázlatát. Tiszteletet ébresztett valamennyi tanítványában szerény, higgadt, a hallgatóival szemben megértő, de ugyanakkor igényes magatartásával. Sikerral szervezte újjá a szerves kémiai kutatást is, egyrészt a szénhidrátok, másrészt a hormonok területén. Több tudományos dolgozat, doktori disszertáció tanúskodik e mellett. Ő maga sem hagyta abba soha a rendszeres kísérletezést. Mint gyakornoknak, majd tanársegédnek alkalmam volt bepillantást nyerni a professzor kísérletező munkájába is. De példászerű volt az a rendszeres irányító munka, amellyel segítette munkatársai kutató tevékenységét.

Sajnálatos, hogy 1950-ben meg kellett szakítania 10 éves kolozsvári működését, ettől az évtől kezdve ugyanis a román kormány nem hosszabbította meg a magyar állampolgárságú tanárokkal évről-évre kötött szerződést.

Budapestre visszatérve 1951 októberében az újonnan alapított Magyar Gyógyszerkémiai Kutató Intézet osztályvezetőjévé, majd 1957-ben igazgatójává nevezték ki, s élete végéig, összesen 15 éven át viselte ezt a tisztelet. Vargha L. igazgatói működése idején épült fel az intézet új székháza mintaszerűen felszerelt laboratóriumokkal. Ez alkalommal újra tanúságát adta szervezőképességének és annak, hogy kitűnően választotta meg munkatársait, akik sikerre vitték terveit, elképzeléseit.

Tudományos munkásságának elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 1951-ben levelező, 1964-ben rendes taggá választotta. 1956-ban Kossuth-díjjal tüntették ki és a továbbiakban is több érdemi end és érdemérem kitüntetésében részesült. Ebből az időszakból kutatásai és megvalósításának gazdag sorából kiemelném a citosztatikus cukorszármazékok szintézisét. Közülük az egyik cukoralkohol-származék Degranol néven került forgalomba és azóta is eredményesen alkalmazzák egyes rosszindulatú daganatok kezelésénél.

Égész tevékenységét a fejlett tudományos gondolkodásmód, az elméleti és gyakorlati problémák kölcsönös tisztelete és megbecsülése, a gondos és precíz munka jellemezte. Volt tanítványai és közvetlen munkatársai szeretettel és tisztelettel adózunk emlékének, mert a szakma szeretetére a tudomány tiszteletére és a megalkuvást nem ismerő kutatói magatartásra nevelt egész példamutató életével.

dr. Vargha Jenő